

Düll Andrea – Somogyi Krisztina – Tamáska Máté (szerk.): *Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás*. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2021. 334 p. TÉRformák – TÁRsadalomformák 7. ISSN 2560-0265.

Jeszenszky Kornélia

Ha az iskoláról beszélünk, elsősorban az oktatási stílus, a tanítási módszer, a pedagógus vagy a diákok jutnak eszünkbe – és nem az intézmény mint épület. Márpedig az iskola mint épület szerves része az oktatásnak, tanúskodik erről Düll Andrea, Somogyi Krisztina és Tamáska Máté könyve. Az *Iskolaépítészet Magyarországon – Örökség és megújulás* című könyv tizenhárom tanulmányt foglal magába, amelyek a 18. századtól napjainkig mutatják be azt a folyamatot, hogy az iskolaépítészet miképpen vált jelentőssé, és adnak választ arra a kérdésre, hogy az iskolai mindennapokban miért fontos az épület megfontolt kialakítása. Ebben központi szerepet játszanak a különböző piarista gimnáziumok és egyéb iskolák.

A könyv címéből azonnal kiderül, hogy a kötetben összegyűjtött tanulmányok két fogalom köré csoportosulnak: elsőként olvashatunk a 18. századi, a századfordulós, a két világháború közötti és az 1950–1960-as évek iskoláiról, oktatási rendszeréről, az iskolák helyszínéül szolgáló épületekről. A tanulmányokból egyfajta fejlődést lehet nyomon követni, amelyben a város(kép) és az oktatás párhuzama játssza a központi szerepet, egyúttal részletes magyarázatot nyújtva arra. Ezt a sort Németh Ádám tanulmánya kezdi meg, és teszi egyértelművé, hogy a 18. századi Vácon „a püspöki székhelyen az iskolaépítés legintenzívebb időszaka érdekes módon azokra az évekre esett, amelyek fordulópontot képeznek a magyar iskolaügy történetében, amennyiben ekkor veszi kezdetét az oktatás államosítása” (31).

Somogyi István Dániel tanulmánya alapján az 1900-as évek iskoláinak működéséről és az akkori iskolatípusok fogalmáról azért fontos említést tenni, mert a kötet második felében a ma működő iskoláiról olvashatunk, és erős kontrasztot fedezhetünk fel a két korszak között mind gondolkodásmódban, mind az épületek képe között. A századfordulón „oszloponként helyezték el a különböző méretű padokat” és „felszerelésre került a nagyméretű, fekete színű tábla, katedra” (70), tehát a frontális oktatásra alkalmas módon voltak a tantermek berendezve. Míg a 21. századi oktatás diákközpontú (vagy annak kellene lennie...), azaz az építészek is a diákok aktív foglalkoztatásához alkalmas tantermek és terek kialakítását szorgalmazzák.

Az 1950–1960-as években számos „általános iskolai tanterem épült a hiányok pótlására és a demográfiai hullám lekötésére” (139). A tanulmányban konkrét általános iskolák bemutatásán keresztül ismerhetjük meg, hogy az egykor megépített, akkor használt épületek ma miként fogadják a tanulókat. A bemutatott iskolaépületek építészé ugyanaz a személy, Kismarty-Lechner Kamill volt. Az iskolaépítésben Magyarországot húszéves lemaradás jellemezte a második világháború után, de az 1960-as évek végére utolérte Európát. Az építészek olyan épületeket terveztek, amiket ma is használunk. Ennek ténye viszonylag feledésbe merült, ezért említik tanulmányukban a műemlékvédelmet Kassai Dorottya és társai.

A kötet második felében olvasható témák főleg a megújítási kísérletekről szól-

nak. Ezek a tanulmányok különböző piarista iskolaépületek megújulását mutatják be, melyek a közelmúltban valósultak meg. A tanulmányok megvalósult vagy folyamatban lévő iskolaújítási projekteket mutatnak be, amelyekről általánosságban elmondható, hogy a tervezésben nemcsak az építészek vettek részt, hanem nagymértékben számított az ott tanuló diákok, ott dolgozó pedagógusok véleménye és igénye is. A közösségi tervezésnek az az előnye, hogy „az új tereket akkor tudják jól használni, ha annak tervezésében mind a diákok, mind a tanárok bekapcsolódtak” (248). A munkálatok során elengedhetetlen a jól működő kommunikáció az építészek és a használók között. Cseh András és társai a mosonmagyaróvári piarista iskolaközpont tervezése során a közösségi tervezést munkacsoportokkal valósították meg, és ezekben a „munkacsoportokban meg kellett vitatni a véleményeket és ütköztetni a javaslatokat” (250). Ebben a projektben a tervezési folyamat két évig tartott. Csakúgy hosszú ideig tartott a Tánczos Tibor tanulmányában szereplő székesfehérvári Lánzos Kornél Gimnázium közösségi tervezése is. Többkörös workshopokat tartottak, melyből az egyik társasjátékszerű feladat volt, ahol a csoportok – amit diákok, építészek és tanárok alkottak – feladata az volt, hogy a saját elképzeléseik, igényeik szerint rendezzék meg a felújítási területet: „A tervezési területet ábrázoló tervrajzon kellett elrendezni az egyes helyiségeket jelképező különböző méretű alapkártyákat” (303).

Tánczos Tibor írásában helyet kap a nagykanizsai piarista gimnázium tervezete is, mely egy jelenleg is folyamatban lévő projekt. Míg a székesfehérvári gimnáziumnak csak a tetőterét, addig a nagykanizsai gimnáziumnak az egész belső terét átalakítják. Utóbbi tervezésénél is szerveztek közösségi tervezési workshopot. A társasjáték-módszert továbbfejlesztve szétszedhető modellt építettek az épületről, és további makettelemekkel is dolgoztak. Ezek a módszerek mind jó, célszerű lehetőségek a diákok, tanárok számára, mivel kézzelfoghatóan is meg tudják mutatni az építészeknek azokat az igényeket, amelyeket szeretnének nap mint nap használni az iskola épületében.

Somogyi Krisztina tanulmányában a Budapest belvárosában található Piarista Gimnázium lassú folyamatairól olvashatunk, amely 2011 óta újra az Erzsébet hídhöz közeli épületben működik. Ebben az épületben a belső tér teljes átalakítása zajlott le, miközben az épület alsó szintjei megnyíltak a város felé, amiből következően az iskola működését is teljesen át kellett szervezni. A 2017-es jubileumi év kapcsán indítottak egy kutatást – amikor már az új térhasználati szokások kialakultak –, melyben a diákok központi szerepet kaptak: egy építészeti tematikájú kiállítást valósítottak meg a felújított épület földszintjén, amibe a diákokat azért vonták be, hogy a gimnáziumot a diákok szemszögéből mutassák be. Jó elgondolás, mert egy olyan szempontból ismerhetünk meg egy egyébként ismert épületet, amiből az építészek is tanulnak: „Ők amit látnak, és mit tartanak fontosnak az épületből, erre alapozva egyes használati nehézségeket megértünk, amikre téralakító megoldásokat építhetünk” (235). A fényképek készítése mellett a diákokkal és tanárokkal beszélgetéseket folytattak az épületről, amiből arra lehet következtetni, hogy a diákok jól érzik magukat az iskolában.

A székesfehérvári, a nagykanizsai és a budapesti gimnáziumok tervezési eredményeiből kivehető, hogy a diákoknak nagyon fontos a közösségi terek, zsigongók

kialakítása. Székesfehérváron – ahol tetőtéri rádiós klub kialakítása volt a feladat – a tér úgy lett kialakítva, hogy azt nemcsak a rádiós kör tudja használni. „A körbeforduló térbútor a tér körbeülését, az egy pontra fókuszálást ösztönzi, az ehhez kapcsolódó padlószőnyeges galériát pedig nemcsak lelátóként, hanem pihenőhelyként is használhatják a diákok és a tanulók.” (305) A kialakított teret tanórákra is lehet használni. A nagykanizsai gimnázium képe teljesen eltér az általunk megszokott iskolai képtől. A zsidókeresztény iskolák kialakítása a tanterem egy részéből valósul meg, „falak áttörésével négy osztályonként hoznának létre egy-egy térböveget” (311). És ami nagymértékű újításnak számít az iskolai terek kialakítása terén: a belső falak részleges áttörése és üvegezése, melyek a tervek szerint elfüggönyözhetőek lesznek.

Az oktatási tevékenység szempontjából a nagykanizsai gimnáziumban olyan berendezéseket használnának a tanteremben, melyek könnyen mozgathatóak, így az aktuális tanítási tevékenységeknek megfelelően lehet a tereket rendezni. Egyértelmű, hogy a frontális tanításra berendezett teremben nehezen valósíthatóak meg az új pedagógiai módszerek, ezért szorgalmazzák nagyobb mértékben a könnyen mozgatható bútorokat; az így kialakított tanteremekben pedig egy addig ismeretlen környezet köszönti (motiválja?) a tanulókat. Az egy nagyobb tér kisebb terekké alakítása üvegfalak által szokatlannak tűnhet, mivel az újfajta iskolabelsők gondolata sem Magyarországon, sem Szlovákiában még nincs elterjedve, de lehet benne pozitívumot felfedezni. A nyitott, ám az üveg által mégis zárt terek alkalmasak arra, hogy csoportos vagy egyéni munkát folytassanak a helyiségben. Motiválóan is hathat, hogy látunk más dolgozni. Nyilvánvalónak tűnik, hogy napjaink építészete afelé hat, hogy eltérjünk a frontális tanítástól, és hogy általuk új pedagógiai módszereket tudjunk megvalósítani.